

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Бучинська Соломія,
студентка IV-го року навчання
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Волік Надія,**
кандидат історичних наук, асистент,
кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Проведені соціологічні опитування свідчать, що тероризм є однією з ключових проблем світової спільноти. Залишаються актуальними проблеми запобігання радикалізації, захист громадськості від терористичних нападів, допомога жертвам, ефективне розслідування, судове переслідування винних, підтримка цінностей демократії та свободи у Європі та світі. Терористичні атаки в Європейському союзі (далі – ЄС) призвели до того, що безпека стала однією з головних турбот громадян, і це питання посідає все більш помітне місце в національній та європейській політиці. У більшості держав-членів діяльність правоохоронних органів чітко зосереджена на групах джихадистів про що свідчить 718 із 1002 арештів у 2016 р. за терористичні злочини в ЄС, пов'язані з насильницьким екстремізмом [8, с. 10].

Запропоноване дослідження спрямоване на аналіз діяльності Європейського Союзу (далі – ЄС) у боротьбі з тероризмом.

До сьогодні у правовому полі не існує конкретного визначення терміну «тероризм». Одні науковці вважають, що це застосування насильства, яке відбувається систематично і є чітко скоординоване організованими групами у великих масштабах. Інші, що це реакція певних соціальних, етнічних та конфесійних груп на умови глобалізації [4, с. 7]. На нашу думку, найповніше визначення даного терміну вміщено у Директиві про тероризм 2017 р. (EU 2017/541). У документі визначено терористичні злочини як злочини, спрямовані на серйозне залякування населення, необґрунтоване примушення уряду чи міжнародної організації вчиняти або утримуватися від виконання будь-яких дій або серйозно дестабілізувати чи руйнувати основні політичні, конституційні, економічні чи соціальні структури країни чи міжнародної організації (стаття 3(2)). Це визначення враховує той факт, що тероризм має на меті поширювати страх і гальмувати згуртованість громади через погрози чи

здійснення актів насильства. Терористична група визначається як «структурована група з більш ніж двох осіб, створена протягом певного часу та діюча узгоджено з метою вчинення терористичних злочинів» (стаття 2(3)). У Звіті Європолу про ситуацію та тенденції тероризму за 2017 р. (TE-SAT) зазначено, що терористичні загрози насильницького характеру з боку джихадистів становить ключову терористичну загрозу для ЄС (Європол 2017а). [7, с. 30–33]

Спалахи тероризму пов'язані з глобалізацією та модернізацією. Наукові дослідження стверджують, що групи, які перебувають у не вигідному політичному чи економічному становищі реагують насильством. Водночас, на основі аналізу баз даних щодо зв'язків між глобалізацією та тероризмом показано, що країни, які зазнали глобалізаційних впливів, також схильні до терористичних актів [7, с. 211].

Науковці виокремлюють дві основні моделі тероризму: західну та східну [2, с. 4–5; 3, с. 66–70]. Західна модель тероризму відображає специфіку терористичних актів у країнах Європи та Північної Америки. Перш за все, виникнення цієї моделі пов'язане з переходом західних суспільств від індустріального до постіндустріального етапу. Цей перехід супроводжується глибокою духовною кризою та переосмисленням соціальних цінностей, які в свою чергу базуються на бажанні змінити політичну базу радикальними методами, тим самим, привертаючи до себе ще більшу увагу терористичної діяльності. Ці сили можуть включати різні групи та організації з різними ідеологіями, від анархізму до неонацизму. Форми терористичної діяльності в рамках цієї моделі включають анархічні бунти, політичні змови та диверсії. Ці дії здійснюються з метою впливу на політичний процес та суспільство в цілому. Умови розвитку є дещо специфічними, так би мовити, «із крайності в крайність», коли існують нерівності та соціальні протиріччя, але при цьому зберігаються демократичні свободи та правовий порядок. Отже, особливість зростання тероризму у західних країнах зазвичай відбувається в умовах структурної кризи. Ця модель тероризму відрізняється від інших своєю специфічною зорієнтованістю на політичні цілі та використанням різноманітних методів впливу на суспільство та політичні інституції.

Східна модель тероризму є характерною для азіатсько-північно-африканського регіону. Вона має як внутрішньо-цивілізаційний, так і міжцивілізаційний характер, що обумовлено внутрішніми процесами розвитку держав і глобальними тенденціями. Також така модель тероризму є складною та багатогранною. Її контекст і прояви можуть бути спрямовані проти внутрішніх та зовнішніх ворогів, як державних, так і недержавних суб'єктів. Відмінність від західної моделі тероризму побутує не лише у географічному розподілі, але й у основних характеристиках, цілях та методах.

Міжнародні терористичні організації цілеспрямовано ставлять за мету нанести максимальну кількість збитків, проте звіти відповідних правоохоронних органів свідчать, що терористичні акти ХХ ст. і початку ХХІ ст. відрізняються від тих, які були вчинені після 2010 р. Першопочатково за кожним таким терористичним актом був добре продуманий план, який потребував значних зусиль та ресурсів. Зрозуміло, що це робота не однієї людини. Терористи постійно співпрацювали з різними формами міжнародної діяльності організованих злочинних груп. Проте терористичні атаки в останні роки характеризуються низько-технологічними способами дії, вимагають небагато часу на планування та фінансових ресурсів, і вони часто здійснюються окремими особами. Використання Інтернету для доступу до терористичного контенту, наприклад повідомлень про радикалізацію чи інструкцій щодо виготовлення бомб, також є загальною рисою сучасного терористичного акту. Проте варто розуміти, що міжнародний тероризм не є злочинною групою, оскільки її діяльність полягає у вчиненні злочинів для досягнення певної національної, політичної чи релігійної мети, а не для отримання прибутків.

Мандат на відповідні дії пов'язані з тероризмом у ЄС передбачено ст. 67 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) для забезпечення «високого рівня безпеки шляхом заходів із запобігання та боротьби зі злочинністю, расизмом і ксенофобією» [11].

Зазначимо, що ЄС – не єдиний міжнародний форум для боротьби з тероризмом. Основні документи, які ухвалені міжнародними організаціями та органами були впроваджені у законодавство ЄС. Дев'ятнадцять універсальних інструментів для боротьби з тероризмом були розроблені в рамках ООН, і в 2006 р. погоджені Глобальною стратегією ООН у боротьбі з тероризмом. Нормативно-правові документи ООН встановили стандарти запобігання тероризму та боротьби з ним, включаючи кримінально-правові заходи та інструменти боротьби з фінансуванням тероризму. Заходи ООН діють не лише через міжнародні конвенції, такі як Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., а й через резолюції, ухвалені Радою Безпеки ООН (РБ ООН) на основі Розділу VII Статуту ООН. Резолюція 2178 (2014 р.), в якій конкретно розглядалося питання іноземних бойовиків, був одним із таких інструментів, який зобов'язав членів ООН вживати заходів кримінального права. У ЄС ця резолюція імплементована Директивою про боротьбу з тероризмом 2017 р.

У 2005 р. ООН прийняла Конвенцію про запобігання тероризму. У 2015 р. було прийнято Додатковий протокол до цієї конвенції, який стосується явища іноземних бойовиків-терористів. Конвенція та Протокол розглядаються в резолюціях РБ ООН, забезпечуючи ще одну правову

основу в міжнародному праві для антитерористичних дій ЄС. Останній прийняв ці документи в 2015 р.

Конвенція про кіберзлочинність 2001 р. (відома як Будапештська конвенція) є ще одним документом, який хоч і не зосереджений конкретно на тероризмі, але, має відношення до заходів боротьби з тероризмом. Злочини, визначені Конвенцією, можуть здійснюватися з метою сприяння та підтримки тероризму, у тому числі фінансово, або як підготовчі дії. Крім того, передбачені Конвенцією інструменти взаємної правової допомоги можуть бути використані під час розслідувань і судових переслідувань, пов'язаних із тероризмом та кіберзлочинністю [9, с. 3–5].

Ще одним документом що стосується боротьби з тероризмом є Положення Європейської конвенції з прав людини. Прийняті рішення стали передумовою заснування Європейського суду з прав людини. Останній розробив значну юридичну практику, пов'язану з антитерористичними заходами щодо порушень статей Конвенції [10].

Упродовж історії свого існування і до сьогодні ЄС прагне забезпечити більш релевантні, узгоджені та ефективні дії у сфері боротьби з тероризмом. Основними інструментами є консультації із зацікавленими сторонами та оцінка їх впливу. У цьому контексті одним із елементів, який необхідно взяти до уваги, є відповідність заходів боротьби з тероризмом основним правам. У зв'язку з цим стверджується, що захист фундаментальних прав людини має бути ключовим критерієм для оцінки під час планування та впровадження антитерористичної політики.

Можемо виокремити шляхи боротьби ЄС з тероризмом, а саме:

- Підтримка національних заходів та обміну найкращими практиками боротьби з радикалізацією та вербуванням через Мережу інформування про радикалізацію (Radicalisation Awareness Network);

- заходи щодо посилення боротьби з фінансуванням тероризму;

- заходи контролю за придбанням та зберіганням зброї та вибухових речовин;

- заходи, спрямовані на посилення безпеки зовнішніх кордонів ЄС (створено Європейської прикордонної та берегової охорони, запроваджено систематичних перевірок громадян ЄС, які в'їжджають на територію ЄС, і нових систем перевірок на в'їзді та виїзді громадян країн, які не є громадянами ЄС, які подорожують до країн ЄС)

- підтримка оперативної співпраці між національними правоохоронними органами (Агентства ЄС (зокрема, Європейське поліцейське управління, Агентство ЄС з навчання правоохоронних органів (CEPOL) та Євроюст (Eurojust); бази даних (Шенгенська інформаційна система, Візова інформаційна система та ін.); інструменти співпраці (Слідчі групи, Європейський ордер на арешт (EAW), Європейський ордер на розслідування (EIO));

- співпраця з країнами третього світу та міжнародними організаціями;
- Водночас прослідковуємо ряд невирішених проблем, які стають перешкодами для ЄС у боротьбі і протидії терористичним актам, а саме:
- проблеми у звітності, розробці відповідної політики, законодавства на основі фактичних даних для боротьби з тероризмом;
 - недостатня доказова база для боротьби з радикалізацією та дотримання основних людських прав;
 - відсутність чіткості дій щодо припинення фінансування тероризму;
 - недостатній обмін інформацією між державами-членами за допомогою різноманітних баз даних ЄС та національних баз даних, частково через складну архітектуру цих баз даних та відсутність їх взаємозв'язку через правові та технічні обмеження в поєднанні з небажанням національних органів влади обмінюватися інформацією тощо.

Висновки. Таким чином, терористичні акти в різних куточка світу, зокрема в країнах ЄС, викликають серйозне занепокоєння серед громадян та влади. Відтак питання безпеки стало пріоритетом як національної, так і європейської політики. Сьогодні тероризм має різноманітні форми та моделі, і для ефективної боротьби з ним потрібен диференційований підхід. У законодавчому полі, важливо відзначити, що ЄС активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема ООН, Радою безпеки та іншими організаціями, у боротьбі з тероризмом та імплементує їхні резолюції та конвенції у своє законодавство. На практичному рівні, ЄС вживає заходи для боротьби з тероризмом, такі як посилення контролю за фінансуванням, обмеження доступу до зброї та вибухових речовин, зміцнення безпеки зовнішніх кордонів тощо. Окрім цього, співпраця з країнами третього світу є важливим аспектом боротьби з тероризмом, оскільки це дозволяє обмінюватися інформацією та координувати дії для запобігання та припинення терористичних загроз. Водночас попри те, що Європейський Союз активно працює над боротьбою з тероризмом, існують невирішені проблеми: недостатня звітність та доказова база, проблеми з радикалізацією, недостатність обміну інформацією. Відтак міжнародний тероризм залишається актуальною глобальною проблемою, і ЄС продовжує розвивати стратегії та механізми для ефективної протидії цій загрозі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агаїхаджек П. Д. Міжнародний тероризм і його вплив на світову політику: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2006. 21 с.
2. Гбур З. В. Теоретико-методичні засади поняття «міжнародного тероризму». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.2.3.
3. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навчальний посіб- Т 35 ник / кол. авторів; за заг. ред. проф. В. К. Грищука. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 328 с.
4. Тимошенко В. І. Детермінація сучасного тероризму. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. № 75. С. 130–135.

5. Токаревський Г. «Собаки пекла» повертаються. *Політичний менеджмент*. 2003. № 1. С. 128–135.
6. Europol Review 2016–2017. P. 30–33. URL: <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/europol-review-2016.pdf>
7. Lutz B.J., Lutz J.M. Economic, Social and Political Globalization and Terrorism. *The journal of social, political and economic studies*. 2014. Vol. 39, No. 2. P. 186–218.
8. The European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2017, Europol. P. 10. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>
9. Terms of Reference for the Preparation of a Draft 2nd Additional Protocol to the Budapest Convention on Cybercrime, Cybercrime Convention Committee (T-CY). URL: <https://rm.coe.int/terms-of-reference-for-the-preparation-of-a-draft-2nd-additional-protol/168072362b>
10. Timeline: the Council of Europe's investigation into CIA secret prisons in Europe. URL: <https://pace.coe.int/en/news/5722/timeline-the-council-of-europe-s-investigation-into-cia-secret-prisons-in-europe>
11. The Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). URL: https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-01/tfeu_cons.html .